

10.00.00.ИЛМҲОИ ФИЛОЛОГИЯ
10.00.00.ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ
10.00.00.PHILOLOGICAL SCIENCES

10.01.03.АДАБИЁТИ МАРДУМИ КИШВАРҲОИ ХОРИҶӢ
10.01.03.ЛИТЕРАТУРА НАРОДОВ СТРАН ЗАРУБЕЖЬЯ
10.01.03.LITERATURE OF FOREIGN COUNTRIES PEOPLES

ТДУ 82

DOI:10.51844-2077-4990-2022-2-66-71

БАҲСЕ ДАР *Зоиров Халимҷон Зоҳидҷонович, н.,и.,ф.,*
АТРОФИ ТАСҲЕҲИ *доцент, мудири кафедраи умумидонишигоҳии*
ЯК НОМА *забони тоҷикии МДТ “ДДХ ба номи акад.*
Б.Гафуров” (Тоҷикистон, Хучанд)

ПОЛЕМИКА *Зоиров Халимҷон Зоҳидҷонович, к.,ф.,н.,*
ВОКРУГ ОДНОГО *доцент, заведующий общеуниверситетской*
ПИСЬМА *кафедрой таджикского языка ГОУ «ХГУ*
имени акад.Б. Гафурова» (Таджикистан,
Худжанд)

DISCUSSION *Zoïrov Halimjon Zokhidjonovich, candidate of*
AROUND CORRECTING *philological sciences, head of the all-university*
ONE LETTER *department of the Tajik language under the SEI*
"KhSU named after acad. B.Gafurov (Tajikistan,
Khujand), E-mail: z.halimjon@mail.ru

Вожаҳои калидӣ: номаҳо, муниаот, «Хамсат-ул-мутаҳаййирин», нусхаҳои қаламӣ ва чопӣ, тасҳеҳ, матниносии, Абдурахмони Ҷомӣ, Алишер Навоӣ

Китоби «Номаҳо ва муниаоти Ҷомӣ», ки бо тасҳеҳи Асомиддин Ӯрунбоев ва Асрор Раҳмонов дар Техрон ба нашр расидааст, яке аз нашрҳои нисбатан комили номаҳои Мавлоно Абдурахмони Ҷомӣ (1414-1492) мебошад. Китоби мазкур дар маҷмӯъ фарогири 433 номаи Мавлоно Ҷомӣ мебошад, ки 337 нома аз «Маҷмӯаи муросилот» ё «Мураққаъ»-и Навоӣ, 78 нома аз «Рисолаи муниаот» ва 18 нома аз нусхаҳои мухталифи хаттӣ баргирифта шудаанд. Дар замимаи китоб матни 26 нома, ки ба унвони Мавлоно Ҷомӣ аз тарафи Алишер Навоӣ, султон Ҳусайн Бойқаро, Хоҷа Убайдуллоҳи Ахрор ва дигарон навишта шудаанд, оварда шудааст. Аҳамияти ин китоб дар он аст, ки таҳиягарони матн бо така ба нусхаҳои мунҳасир ба фард, сарчаишаҳои боэътимод ва матнҳои душворхон онро таҳия ва тасҳеҳ намуда, баъд аз муқоиса ва муқобалаи нусхаҳои хаттӣ бо тавзеҳоти ӯрарзиши илмӣ пешниҳоди аҳли илму адаб намудаанд. Дар баробари муҳассаноти зиёд китоби мазкур ҳолӣ аз камбудӣ ва хатои матниносии нест. Ҳангоми муқоиса ва муқобалаи чанд наشري номаҳои Мавлоно Ҷомӣ бо номаҳои мундариҷ дар мақолати дуҷуми «Хамсат-ул-мутаҳаййирин»-и Алишер Навоӣ муаллиф ба хулосае расидааст, ки ҳеч як наشري ватаниву хориҷӣ ҳолӣ аз хатои матниносии нестанд. Ин ҷо муаллифи мақола барои шоҳид баъд аз муқоисаю муқобалаи нашрҳои мухталиф як номаи Мавлоно Ҷомиро, ки арзиши зиёди адабӣ дорад, тасҳеҳ намуда, дар поён ба тафсил дар бораи ихтилофи нусхаҳои чопии он мактуб ва сабабҳои рух намудани хатоҳои матниносии баҳс намудааст.

Ключевые слова: письма, записки (муниаот), «Хамсат-уль-мутахаййирин», рукописные и печатные экземпляры, исправления, текстология, Абдурахман Джами, Алишер Навои

В статье речь идет о книге «Номаҳо ва муниаоти Ҷомӣ» («Письма и записки Джами»), изданной Асомиддином Урунбоевым и Асрором Раҳмоновым в Тегеране, которая является одним из наиболее полных изданий писем Мавлоно Абдурахмана Джами (1414-1492). Эта книга содержит в общей сложности 433 письма Мавлоно Джами, 337 писем из «Сборника переписки» или «Мураққаъ» Навои, 78 писем из «Рисолаи муниаот» и 18 писем из разных рукописей. В приложении содержится текст 26 писем Алишера Навои, Султана Хусейна Бойқаро, Хоҷа Убайдуллоҳи Ахрора и других адресованных Мавлоно Джами писем. Значение этой книги состоит в том, что авторы текста, опираясь на отдельные экземпляры, достоверные источники и трудные тексты, разработали и откорректировали его, а после сопоставления рукописей с ценными научными пояснениями представили их ученым. Наряду со многими достоинствами, эта книга не лишена недостатков и текстологических ошибок. Сопоставив несколько изданий писем Мавлоно Джами с содержанием второй статьи «Хамсат-уль-мутахаййирин» Алишера Навои,

автор пришел к выводу, что и отечественным, и зарубежным изданиям свойственны типографские ошибки. Здесь автор статьи исправил письмо Мавлоно Джамии, имеющее большую литературную ценность, после сопоставления разных изданий, а ниже досконально изучил расхождения в печатных экземплярах письма и причины типографских ошибок.

Key words: letters, notes (*munshaot*), "*Khamsat-ul-mutahayyirin*", handwritten and printed copies, corrections, textual criticism, Abdurrahmoni Jomi, Alisher Navoi

The book "*Nomaho va munshaoti Jomi*" ("*Letters and Notes of Jomi*"), published by Asomiddin Urunboev and Asror Rahmonov in Tehran, is one of the most complete editions of the letters of Mavlono Abdurrahmoni Jomi (1414-1492). This book contains a total of 433 letters from Mavlono Jomi, 337 letters from the "*Collection of Correspondence*" or "*Murakka*" of Navoi, 78 letters from the "*Risolai Munshaot*" and 18 letters from various manuscripts. The appendix contains the text of 26 letters from Alisher Navoi, Sultan Hussein Boyqaro, Khoja Ubaidullohi Ahror and other letters addressed to Mavlono Jomi. The significance of this book lies in the fact that the authors of the text, relying on individual copies, reliable sources and difficult texts, developed and corrected it, and after comparing and contrasting the manuscripts with valuable scientific explanations, presented them to scientists. Along with many advantages, this book is not without shortcomings and textual errors. Comparing and contrasting several editions of Mavlono Jomi's letters with the content of the second article "*Khamsat-ul-mutahayyirin*" by Alisher Navoi, the author came to the conclusion that not a single domestic and foreign publication is free from typographical errors. Here, the author of the article corrected the letter of Mavlono Jomi, which is of great literary value, after comparing and contrasting different editions for the witness, and below, he examines in detail the discrepancies in the printed copies of the letter and the causes of typographical errors.

Китоби «Номаҳо ва муншаоти Ҷомӣ», ки бо тасхеҳи Асомиддин Ӯрунбоев ва Асрор Раҳмонов дар Техрон, зери назари «Маркази нашри мероси мактуб» ба нашр расидааст, яке аз нашрҳои нисбатан комили номаҳои Мавлоно Нуриддин Абдураҳмон ибни Аҳмади Ҷомӣ (1414-1492) мебошад (10). Китоби мазкур аз муқаддима [10, с.11-17], тавзеҳоти муфассал [10, с.19- 92], матни номаҳои суханвар [10, с. 95-290] замима- номаҳое, ки ба унвони Абдураҳмони Ҷомӣ навишта шудаанд [10, с.291- 313], порчаҳо аз «Мақомоти Мавлавӣ Ҷомӣ»- и Абдулвосеи Низомӣ [10, с. 314- 317], мақолати дувум аз «Ҳамсат-ул-мутаҳаййирин»-и Алишер Навоӣ [10, с. 317- 329] ва фаҳорис [10, с. 333- 353] иборат аст.

Муқаддимаи китоб, ки «Гулдони хушбӯии дӯстӣ» унвон дорад, ба қалами устод Аълоҳон Афсаҳзод ва Юрий Малсев тааллуқ дошта, дар бораи дӯстӣ, ҳамкориҳои беназир, муқотиботи Мавлоно Абдураҳмони Ҷомӣ ва Амир Алишер Навоӣ (1441- 1502) ва захмати таҳиягарон баҳс мекунад [10, с.11-17]. Қисмати тавзеҳоти китоб аҳамияти зиёди илмӣ ва адабиро молиқ буда, ба таври муфассал дар атрофи замон ва сабаби таълиф, муҳотабон ва нусхаҳои мавҷудаи мактубҳои Мавлоно Ҷомӣ, ки дар «Маҷмуаи муросилот» [10, с.19- 26], «Мураққаъ»-и Навоӣ [10, с.27- 64], «Муншаот» [10, с. 53-64] омадаанд ва ҳамчунин номаҳое, ки аз сарчашмаҳои хаттии гуногун ғирдоварӣ шудаанд [10, с. 64- 76], маълумот медиҳад.

Китоби мазкур дар маҷмуъ фарогири 433 номаи Мавлоно Ҷомӣ мебошад, ки 337 нома аз «Маҷмуаи муросилот» ё «Мураққаъ»-и Навоӣ [номаҳои 1- 337; 10, с. 95- 209], 78 нома аз «Рисолаи муншаот» [номаҳои 338-415; 10, с. 211- 277] ва 18 нома аз нусхаҳои мухталифи хаттӣ [номаҳои 416- 433; 10, с. 277- 290] баргирифта шудаанд. Дар замимаи китоб матни 26 нома, ки ба унвони Мавлоно Ҷомӣ аз тарафи Алишер Навоӣ [номаҳои 1-2; 10, с.291-292], султон Ҳусайн Бойқаро [номаҳои 3-12; 10, с.292- 299], подшоҳи Шервон [номаи 13; 10, с. 300-302], подшоҳ Яъқуббек [номаҳои 14-18; 10, с. 302-307], султон Боязидхони сонӣ [номаи 19; 10, 307-309], Қайсари Рум [номаи 20; 10, с. 309-310], Қулибек [номаи 21; 10, с. 310-311], Қозӣ Исои Ироқӣ [номаи 22; 10, с.311], Шайх Начми Ироқӣ- хоҳарзодаи Қозӣ Исо [номаи 23; 10, с.312], Хоҷа Убайдуллоҳи Аҳрор [номаҳои 24-26; 10, с.312-313] навишта шудаанд, оварда шудааст.

Қаблан номаҳои суханвар ба таври мухтасар дар Тоҷикистон ба хатти кириллӣ чоп шуда буд [9, с. 299-430], аммо чунонки ишора шуд, китоби мазкур [10] нахустин маҷмуаи нисбатан комили номаҳои Мавлоно Ҷомӣ ба шумор меравад. Аҳамияти ин китоб, қабл аз ҳама, дар он аст, ки таҳиягарони матн бо таъя ба нусхаҳои мунҳасир ба фард, сарчашмаҳои боэътимод ва матнҳои душворхон онро таҳия ва тасхеҳ намуда, баъд аз муқоиса ва муқобалаи нусхаҳои хаттӣ бо тавзеҳоти пурарзиши илмӣ пешниҳоди аҳли илму адаб ва муҳаққиқон намудаанд. Дар бораи арзиши китоби мазкур, аҳамияти адабӣ, хидмати номаҳо дар шинохти зиндагинома ва осори

аслии суханвар, расму одоб ва хунари номанигории Мавлоно Ҷомӣ мо қаблан дар мақолоти ҷудоғона баҳс намудаем [1- 2, с.3- 4).

Дар баробари муҳассаноти зиёд китоби мазкур ҳолӣ аз камбудӣ нест. Ҳангоми муқоиса ва муқобалаи чанд номаи Мавлоно Ҷомӣ бо номаҳои мундариҷ дар мақолоти дувуми «Ҳамсат-ул-мутаҳаййирин»-и Алишер Навоӣ, ки дар замимаи китоби мазкур омадааст [5], равшан гашт, ки ихтилофе байни онҳо ба назар мерасад, ки ислоҳу тасҳеҳи минбаъдаи онҳо арзиши китоби мазкурро боз ҳам афзун хоҳад кард. Ҷиҳати шоҳид ва дурӣ гузидан аз дарозии калом дар зер як номаи Мавлоно Абдурраҳмони Ҷомиро оварда, аз ихтилофи нусхаҳои мавҷуда ва тасҳеҳи он сухан намуданро савоб медонем.

Номаи зерин посухи Абдурраҳмони Ҷомӣ ба яке аз номаҳои Алишер Навоӣ мебошад, ки дар китоби “Номаҳо ва муншаоти Ҷомӣ” таҳти рақами 371-ум [10, с.233], “Рисолаи муншаоти Ҷомӣ” таҳти рақами 48-ум (11, с.101-102) ва дар мақолоти дувуми “Ҳамсат-ул- мутаҳаййирин”-и Алишер Навоӣ [5, с. 321-322; 8, 23-24] ба шакли комил омадааст. Вале дар нашри Ўзбекистонӣ ва тарҷумаи тоҷикӣ “Ҳамсат-ул- мутаҳаййирин” номаи мавриди назар бо андаке ҳазф ва ихтисор оварда шудааст [6, с. 22-23; 7, с.39].

Дар хусуси замон ва сабаби навишта шудани номаи мавриди баҳс Алишер Навоӣ дар “Ҳамсат-ул-мутаҳаййирин” чунин хабар медиҳад: Рӯзе дар хидмати он Ҳазрат- Мавлоно Ҷомӣ будам, ки аз ҳар навъ назм сухан менамуданд. Дар аснои музокира қасидаи “Дарёи аброр”-и Амир Хусрави Деҳлавӣ хонда шуд. Ин фақир (Алишер Навоӣ- З.Ҳ.) ба муболиға ба тавсифи ин қасида оғоз кардам ва гуфтам, ки ҳуди Амир Хусрав низ дар васфи ин қасидааш ҷо гуфтааст: Агар аз ҳаводиси афлок ва офоти рӯзгор тамоми манзумоти ман аз сафҳаи замона маҳв шавад ва танҳо ҳамин қасида боқӣ бимонад, маро бас аст. Зеро ҳар касе ин қасида бихонад, иқтидори маро дар тасарруфи мулки назм хоҳад донист. Ба зоҳир ин муболиғаи ман дар он маҷлис чандон муносиб набуд. Он Ҳазрат ҳеч нагуфтанд ва маҷлис тамом шуд. Баъд аз чанд рӯз подшоҳ ба кишлоқи Марв озими сафар шуд ва дар рикобаш маро низ хост ҳамроҳ бошам. Барои видоъ ва гирифтани иҷозати сафар назди он Ҳазрат рафтам. Баъд аз он ки иҷоза доданд ва фотиҳае хонданд, вақти хуруҷ ҷузъае ба ман доданд. Кушода дидам, ки қасидаи “Луҷҷат-ул-асрор” аст, дар посухи қасидаи мазкури Амир Хусрав, ки дар ин чанд рӯз сурудаанд. Ҳар касе онро бихонад, хоҳад донист, ки аз қасидаи Хусрав олитар ва рангинтар аст. Дар роҳи сафар он қасидаи Ҳазратро то охир хондам ва ногоҳ матлаи қасидаи “Тухфат-ул-афкор” маро ба хотир омад. Он матлаъро навишта бо қосиде сӯйи он Ҳазрат фиристодам ва гуфтам, ки агар мақбул афтад ва иҷоза диҳанд, онро ба итмом расонам. Он Ҳазрат таърифҳо карданд ва фармуданд, ки он қасидаро ба охир расонам. Ман то расидан ба Марв он қасидаро ба номи он Ҳазрат тамом намудам ва ба хидматашон фиристодам... Он Ҳазрат дар ҷавоб ин рукъаро фиристоданд” [5, с.320-321; 6, с.21-22; 7, с.37-39].

Аз гуфтаи Алишер Навоӣ равшан мешавад, ки номаи зайли Мавлоно Ҷомӣ дар посух ба номаи ӯ ва баъд аз хондани қасидаи ҷавобияш навишта шудааст. Аз мазмуни мактуби мавриди баҳс низ маълум мешавад, ки Мавлоно он қасидаи ҷавобияи Амир Алишерро аз матлаъ то мактаъ хонда ва ба хунари шоирӣ ӯ баҳои сазовор додааст. Аммо А. Ҷураев ва А. Раҳмонов ба он боваранд, ки номаи мавриди баҳс посух ба ҳамон номаи Навоӣ аст, ки матлаи қасидаи “Тухфат-ул-афкор”- ро назди он Ҳазрат фиристода буд то назари худро бигӯяд [10, с. 56]. Чун замони таълифи қасидаи “Тухфат-ул-афкор”- и Алишер Навоӣ ба соли 1475 [10, с.56] ва ба қавли дигар ба соли 1479 [с.7-39] рост меояд, зоҳиран замони иншои номаи мавриди баҳс низ ҳамон сол аст. Ҳангоми омӯзишу таҳқиқ ва муқоисаю муқобалаи нашрҳои номаи мазкур маълум гашт, ки ҳеч як нусха ҳолӣ аз камбудӣ ва хатои матншиносӣ нест. Аз ин рӯ, бо таъки ба нусхаҳои ҷопии мавҷуда матни зеро тасҳеҳ намуда, дар поён ихтилофи нусхаҳо баён доштем, то хонандагони гиромӣ ва муҳаққиқони осори суханвар дар баробари маърифати осор ва огоҳӣ аз дӯстию ҳамкориҳои ин ду суханвари нотақдор аз фарқият ва камбудии нашрҳои мавҷудаи номаҳо ва муншаоти Абдурраҳмони Ҷомӣ огоҳ шаванд. Матни нома чунин аст:

«Рукъаи ухро [1]

Биисмиҳи субҳонуҳу [2]. Баъд аз адои вазоифи дуо [3], макрун ба иҷобати «самиаллоҳу лиман дао» [4], марфуъ он, ки ба тозагӣ қосиде расид ва қасидае тоза [5] расонид. Қитъа: [6]

*Чу ҳарфе чанд хондам з-он қасида
Дили хосон-ш (7) андар қайд дидам.
Дар он асно чу шуд чаши ми басират
Кушода, ҷумла дилҳо сайд дидам.*

Ҳарчанд аз матлаъ то мактаъ дар ҳар байт [8] ва мисраъ хотир ба суръати нуқуде мубоҳӣ «ба ҳар ҳарфе фуру шуд чун сиёҳӣ» [9], ҳеч нуқсонӣ ҷуз он ки дафъӣ айнулкамолро дар ҳусни калом

ва лутфи мақол кӯшида буданд ва аз ҳеч, чизе сохтаи ин ноқисро либоси авсофи камол пӯшида, ба назари андеша дарнаёмад. Оре, фард [10]:

*Машишота чу [11] чехраи бутон [12] орояд,
Аз нил хате кашад пайи дафъи газанд.*

Аз фаҳвои он чунон [13] маълум [14] шуд, ки хидмати эшонро иродати иқбол бар қиблаи мақсуд ва эъроз аз намудҳои бебуд мутааккад шуда [15], алҳамдулиллоҳи ғало олобихи (الحمد لله (على آياته) [16]. Аммо агар чунончи дар тағйироти умури суварӣ ва тарки иштиғоли ғайризарурӣ чун мулойими (мувофиқ ва муносиб- З.Х.) мизочи шарифи [17] азизон нест, муболиға наравад [18], дур наменамояд, ҳеч ҷо нест, ки мақсуд зоҳир нест ва ҷамоли зуҳурашро ҷуз камоли зуҳур сотир не. Маснаві [19]:

*Гар на ҳар ҷое ҷамоли худ намуд,
«Хува маақум айнамо кунтум» чӣ буд?! [20]
Моҳӣ андар оби ҷӯй аст обҷӯй [21],
Мезанад бар чашму гӯшаи оби ҷӯй.
Гар шавад аз об огаҳ ҳам ба об
Вораҳад ҷонаш зи пиндори ҳиҷоб [22].*

Ҳақ субҳонаху ҳамгинонро [23] аз ҳақиқати қурб ба мақсуд огоҳ гардонад ва дасти ҷиммат аз намудҳои бебуд [24] кӯтоҳ. Вассалом [25].

1. Ин руқба дар «Номаҳо ва муншаоти Ҷомӣ» зайли рақами 317 [10, с.233] дар «Рисолаи Муншаот» зайли рақами 48 [11,с.101-102], дар ду нашри «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» [5,с. 321-322; 8, 23-24] ба шакли пурра, дар нашри ўзбекистонӣ бо ҳазфи се байт маснаві [6, с.22-23] ва дар нашри тоҷикистонӣ ба ихтисор [7, с. 39] омадааст;
2. Ба номи Худованди пок. Танҳо дар «Рисолаи муншаот» омадааст [11, с. 101], аммо дар «Номаҳо ва муншаоти Ҷомӣ» [10, с.233] ва нашрҳои «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» (5,с.321;6,с.22;7, 39; 8, 23] ба назар намерасад;
3. Дар «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» - дуойи (دعای) [5, с.321];
4. Самиллоҳу лиман дао- Шунид Худованд нафареро, ки дуо кард. Дар нашри ўзбекистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» - «Самиллоҳи лиман дуо» омадааст [6, с. 22];
5. Дар нашри эронии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» - қасидаи тозае [5, с.321]; дар нашри ўзбекистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» - тозав [6,с. 22] сабт шудааст;
6. Дар «Рисолаи муншаот» [11, с.101] ба гунаи фавқ омадааст, аммо «Номаҳо ва муншаоти Ҷомӣ» [10, с. 233] ва тарҷумаи форсии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» [8, с.23] надоранд; дар нашри эронии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» - Назм [5, с. 321] ва нашри ўзбекистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» - Шеър [6, с.22] омадааст;
7. Дар нашри ўзбекистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» - хосонаш [6, 22] омада, ки зоҳиран вазни шеърро халадор сохтааст;
8. Дар нашри эронии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин»- байте сабт шудааст [5, с.322];
9. Дар нашри эронии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» - «хотир ба суръати нукуде мубоҳӣ ба ҳар ҳарфе фуру шуд чун сиёҳӣ» [5, с. 322] ва нашри ўзбекистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» – «хотир ба суръати нукуди мубоҳӣ ба ҳар ҳарфе фуру шуд чун сиёҳӣ» [6, с. 22] омадааст. Дар «Рисолаи Муншаот» зоҳиран хангоми чоп аз мисраи мазкур ҷонишини таъйинии «ҳар» афтода ва сухани фавқ бо андаке тағйир чунин омадааст: «..хотир ба суръати нуфузи мубоҳӣ, мисроъ: «Ба (?) ҳарфе фуру шуд чун сиёҳӣ»[11,с.101], дар нашри тарҷумаи тоҷикии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» - **хотири суръатнуфузи** мубоҳӣ «ба ҳар ҳарфе фуру шуд чун сиёҳӣ» забт шудааст [7,с.39]. Танҳо дар «Номаҳо ва муншаоти Ҷомӣ» сухан ва мисраи мазкур бо андаке тағйир ва ба сурати байт чунин омадааст:

*Ба суръат хотирам нофиз мубоҳе
Ба хар ҳарфе фуру шуд чун сиёҳӣ [10, с.233].*

Дар луғат «нукуд»- ҷ. нақд, ҷудо кардани хубу сара аз бад ва носара ва дар истилоҳ ташхиси айб ва хусни асари бадеӣ аст; «нуфуз»- асар кардан дар чизе; «мубоҳӣ»- мубоҳоткунанда, фаҳркунанда, нозкунанда аст. Зоҳиран дар асл «нукуд» буда ва ба сабаби шабоҳати навишт ва мушкилоти хондани дастнависи форсӣ дар «Рисолаи муншаот» ба сурати «нуфуз» [11, с.101], дар «Номаҳо ва муншаоти Ҷомӣ» ба гунаи «нофиз» [10, с. 233] омадааст;

10. Дар «Рисолаи муншаот» - фард [11, с.101], дар нашри эронӣ ва ўзбекистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» - назм [5, с. 322; 6, с. 22] омада, аммо «Номаҳо ва муншаоти Ҷомӣ» [10, с. 233] ва тарҷумаи тоҷикистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» [7, с.39] ҳеч кадомро надоранд;
11. Дар «Рисолаи муншаот»- «чун» омада ва вазни шеърро ҳалалдор кардааст [11, с. 101];
12. Дар нашри ўзбекистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» ба иштибоҳ «бутун» омадааст [6, с.22];
13. Дар «Номаҳо ва муншаот» - «чунин» сабт шудааст [10, с.233];
14. Дар нашри эрониву ўзбекистонӣ ва тарҷумаи форсии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин», «Номаҳо ва муншаот» - «маълум» [5, с.322; 6, с.22; 8, с.23; 10, с. 233], аммо дар «Рисолаи муншаот»- «мафҳум» [11,с.101] сабт шудааст;
15. Дар «Рисолаи муншаот» ва нашри ўзбекистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» - «шуда» [11, с. 102; 6, с.22], дар нашри форсии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» - «шуд» (5, с.322) ва дар «Номаҳо ва муншаот» - «шудааст» [10, с.233] сабт гардидааст;
16. Олоъ- ч. ило, некиҳо; Шукр Худойро барои неки (неъмат)- ҳояш. Дар нашри ўзбекистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» «Алҳамду лиллоҳ алалуммат» омадааст [6, с.22], ки зоҳиран хатохонӣ аст;
17. Дар нашри ўзбекистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» вожаи «шариф» афтодааст [6, с.22];
18. Нашри ўзбекистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» ин ҷо пайвандаки «ва» дорад, яъне «муболаға наравад ва дур наменамояд» [6, с.22];
19. Дар нашри форсии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» омадааст [5, с. 322], аммо «Номаҳо ва муншаот» [10, с.233], «Рисолаи муншаот» [11, с. 102] ва тарҷумаи форсии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» [8, с.24] ин вожаро надоранд;
20. «...ҳар ҷо ки бошед, Ў бо шумост...» - маъхуз аз ояти 4-уми сураи Ҳадид аст. Дар нашри эронии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» ба гунаи фавқ омадааст [5, с. 322]; дар «Номаҳо ва муншаот» [10, с.233], «Рисолаи муншаот» [11, с. 102] ва тарҷумаи форсии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» [8, с.24] ба гунаи «*Ва ҳува маакум айнамо кунтум чӣ буд*» омада ва зоҳиран вазни маснавиро ҳалалдор сохтааст;
21. Дар нашри эронии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» ва тарҷумаи форсии он ба гунаи мазкур омада [5, с. 322; 8, с. 24], аммо дар «Номаҳо ва муншаот» [10, с.233] ва «Рисолаи муншаот» [11, с. 102] ба гунаи «*Моҳӣ андар ҷӯйи об аст обҷӯӣ*» омадааст. Ба андешаи мо иборайи фавқ, яъне «оби ҷӯӣ» нисбат ба «ҷӯӣ об» саҳеҳ аст ва суҳанвар ин ҷо таҷниси хат (оби ҷӯӣ – обҷӯӣ) - ро моҳирона ба кор бурдааст;
22. Дар «Рисолаи муншаот» [11, с. 102], нашри эронӣ ва тарҷумаи форсии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» [5,с.322;8,с.24] ба гунаи фавқ омадааст; дар «Номаҳо ва муншаот» мисраи мазкур ба гунаи «*Вораҳад ҷонаш зи банди эҳтиҷоб*» [10,с.233] сабт шудааст. Дар нашри ўзбекистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» таҳиягарон ин маснавиро ҳазф кардаанд [6, с. 22];
23. Дар нашри ўзбекистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» хатохонӣ ба назар мерасад, зеро таҳиягарон онро ба иштибоҳ «*Ҳақи субҳонаҳа ҳамкунонро*» [6, с. 22] овардаанд;
24. Дар «Номаҳо ва муншаот» [10, с.233], «Рисолаи муншаот» [11, с. 102], тарҷумаи форсӣ ва нашри ўзбекистонии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» ба гунаи фавқ омадааст [8, с.24; 6, с. 23], аммо дар нашри эронии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» – «намудорҳои бебуд» сабт шудааст [5,с. 23]. Ба андешаи мо иборайи «намудҳои бебуд» саҳеҳ аст, зеро болотар низ Мавлоно Ҷомӣ ин ибораро ба кор бурда ва гуфтааст: «аз намудҳои бебуд мутааккад шуда»;
25. Дар нашри эронии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» [5,с.322], «Номаҳо ва муншаот» [10, с.233], «Рисолаи муншаот» [11, с.102] ба гунаи фавқ омада ва танҳо дар тарҷумаи форсии «Хамсат-ул-мутаҳаййирин» - «вассалому вал- икрому» сабт шудааст [8, с.24].

Хулоса, номаи мазкур дар баробари посух ба номаи Алишер Навоӣ як навъ нақде ба қасидаи «Тухфат-ул-афкор»-и ӯ аст. Мавлоно дар ин номаи ҷавобия ба қасидаи мазкур ва хунари қасидасароии Навоӣ баҳои баланд дода мегӯяд, ки агарчи аз матлаъ то мактаъ он қасидаро ба диққат хондам ва ба ҳар ҳарфи он чун сиёҳӣ фуру шудам ҳеч нуқсон ба назар наёмад. Аз муқоиса ва муқобалаи нашрҳои мавҷудаи ватанӣ ва хориҷӣ равшан мешавад, ки ҳеч як ҳолӣ аз хато нестанд. Аз ин рӯ, минбаъд бо тақия ба нусхаҳои хаттӣ ва боэътимод ва ҷалби матншиносон ба нашр расондани нусхаи илмию интиқодии номаҳо ва муншаоти Мавлоно Ҷомӣ ва пешниҳоди аҳли таҳқиқ намудани онҳо амри савоб хоҳад буд.

ПАЙНАВИШТ:

1. Зоиров, Ҳ. Аҳамияти номаҳои Мавлоно Ҷомӣ// Ҳ.Зоиров/Маводи ҳамоиши байналмилалӣ «Ҷойгоҳи Мавлоно Абдурахмони Ҷомӣ дар муқолаҳои фарҳангҳо» (Хучанд, 3-4 ноябри соли 2014)/. –Хучанд, 2014. – С. 124-132;

2. Зоиров, Х. Номаҳои Абдурахмони Ҷомӣ ба Хоча Убайдуллоҳи Аҳрор ва муридони ӯ // Ҳ.Зоиров/ Хусрави маҳруён (Маҷмӯи мақолаҳо бахшида ба таҷлили 70-солагии Аълоҷии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, номзади илмҳои филология, дотсент Моҳинисо Каримова). –Хучанд: Меъроҷ. 2019. – С. 217-225
3. Зоиров, Х. Хидмати номаҳо дар шинохти осори аслии суҳанвар // Ҳ.Зоиров/ Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ», №1(78). –Душанбе, 2019. – С. 122-126
4. Зоиров, Х. Мавлоно Ҷомӣ ва Алишер Навоӣ мактублари матншинослиги ва ислоҳи борасида бахс// Ҳ.Зоиров/ Алишер Навоӣ адабӣ ва илмӣ меросини урганиш масалалари №67 (Халқаро конференсия материаллари) (Тошкент, 08.02.2022). – Тошкент: Adast poligraf, 2022. –С. 342- 350
5. Навоӣ, Алишер. Ҳамсат ул-мутаҳаййирин (мақолати дувум)// Номаҳо ва муншаоти Ҷомӣ. Муқаддима ва тасхеҳи Асомуддин Ёрунбоев ва Асрор Раҳмонов. – Техрон: Мероси мактуб, 1378. – С. 317- 329
6. Навоӣ, Алишер. Ҳамсат ул-мутаҳаййирин. www.ziyouz.com кутубхонаси. – 66 с.
7. Навоӣ, Алишер. Ҳамсат ул-мутаҳаййирин. Интиҳоб ва тарҷимаи Абдуқодир Маниёзов. Таҳрири Раҳим Ҳошим/А.Навоӣ. – Сталинобод: Нашриёти давлатии Тоҷикистон, 1961. –84 с.
8. Навоӣ, Амир Алишер. Ҳамсат-ул-мутаҳаййирин. Тарҷума аз туркии чағатойӣ Муҳаммад Наҳҷувонӣ. Ба кӯшиши Маҳдӣ Фарҳонии Мунфарид//А.А.Навоӣ/ Номаи фарҳангистон, замимаи шумораи 12. – Техрон: Фарҳангистони забон ва адаби форсӣ, хурдод, 1381. – 62 с.
9. Ҷомӣ, Н.А..Осор: Иборат аз ҳашт ҷилд.Ҷ.8. – Душанбе: Адиб,1990.–С. 299-430.
10. Ҷомӣ, Нуриддин Абдурахмон ибни Аҳмад. Номаҳо ва муншаоти Ҷомӣ. Муқаддима ва тасхеҳи Асомуддин Ёрунбоев ва Асрор Раҳмонов. – Техрон: Мероси мактуб, 1378. – 353с.
11. Ҷомӣ, Нуриддин Абдурахмон. Рисолаи муншаот. Бо инзимоми шарҳи ҳоли Мавлоно Ҷомӣ, Хоча Аҳрор, Султон Ҳусайн Бойқаро ва Амир Алишер Навоӣ. Мусахҳаҳ Абдулалӣ Нур Аҳрорӣ. – Турбати Ҷом: Интишороти шайхулислом Аҳмади Ҷом, 1383. -292с.

REFERENCES:

1. Zoirov, H. The importance of Mavlona Jami's letters // H.Zoirov / Materials of the international conference “The place of Mavlona Abdurrahmani Jami in the dialogue of cultures” (Khujand, November 3-4, 2014)/. - Khujand, 2014. - P. 124-132.
2. Zoirov, H. Abdurrahman Jami's letters to Khoja Ubaidullah Ahror and his disciples // H.Zoirov / Khusravi Mahroyan (Collection of articles devoted to the celebration of the 70th anniversary of the Excellence of Education of Tajikistan Republic, candidate of philological sciences, Associate Professor Mohiniso Karimova). - Khujand: Miraj. 2019. - P. 217-225.
3. Zoirov, H. Service of letters in recognizing the original works of speaker // H.Zoirov/ Bulletin of the Pedagogical University", No. 1(78). – Dushanbe, 2019. - P. 122-126
4. Zoirov, Kh. Discussion on the textual analysis and correction of Maulana Jami`s letters and Alisher Navoi`s ones / H.Zoirov/ Research issues of the literary and scientific heritage of Alisher Navoi #67 (Proceedings of the international conference) (Tashkent, 08.02.2022). - Tashkent: Adast poligraf, 2022. - P. 342-350
5. Navoi, Alisher. Hamsat ul-mutahayirin (second article)// Jami`s letters and works. Introduction and editing by Asomuddin Orunbaev and Asror Rahmonov.-Tehran:Written Heritage,1378.-P.317-329
6. Navoi, Alisher. Hamsat ul-mutahayyirin. www.ziyouz.com library. - 66 p.
7. Navoi, Alisher. Hamsat ul-mutahayyirin. Selection and translation by Abdukadir Maniyazov. Edited by Rahim Hashim / A.Navoi. - Stalinabad: Tajik State publishing-house, 1961. - 84 p.
8. Navoi, Amir Alisher. Hamsat-ul-mutahayyirin. Translated from Chagatai Turkish by Mohammad Nakhjuvani. To the effort of Mahdi Farhanii Munfarid//A.A.Navoi/Letter of culturalists, supplement to number 12.-Tehran: Cultures of Persian language and literature, Khorod,1381.- 62 p.
9. Jami, Nuriddin Abdurrahman. Works: It eight volumes. - V.8. - Dushanbe: Man-of-Letters, 1990. - P. 299-430.
10. Jami, Nuriddin Abdurrahman ibn Ahmed. Jami`s letters and sources. Introduction and editing by Asomuddin Orunbaev and Asror Rahmonov. - Tehran: Written Heritage, 1378. - 353 p.
11. Jami, Nuriddin Abdurrahman. Treatise on interests. With commentary by Maulana Jami, Khoja Ahror, Sultan Hossein Boykaro and Amir Alisher Navoi. Edited by Abdulali Nur Ahrari. - Turbat Jam: Publication of Sheikh Hulislam Ahmad Jam, 1383. - 292p.